

Robert Ladlam

HUVEROVA SLAGALICA

Preveo Vladimir D. Nikolić

Beograd, 2013.

*Svakog novog dana ima sve više razloga.
Iznad svega drugog, tu je Meri.*

PROLOG

3. JUN 1968. GODINA

Tamnokosi muškarac zurio je u zid ispred sebe. Stolica na kojoj je sedeo, kao i ostatak nameštaja u prostoriji, izgledala je lepo, ali nije bila nimalo udobna. Stil ranoamerički, tema spartanska. Kao da osobe kojima je dozvoljeno da budu u ovoj kancelariji treba u tom strogom okruženju da razmišljaju samo koliko je sjajna prilika koja im se ukazuje.

Imao je tridesetak godina, četvrtasto lice oštih crta, pri čemu je svaka bila jasno izražena i definisana, kao da ih je isklesao zanatlija koji više pažnje posvećuje pojedinačnim detaljima nego celini. Bilo je to lice u tihom sukobu sa sobom, upadljivo, ali ipak zabrinuto. Oči su bile privlačne, duboko usađene i svetloplave, otvorenog pogleda i neskriveno ispitivačke. Trenutno se činilo da su to oči neke plavooke životinje, staložene i pronicljive, kadre da se u trenu pokrene munjevitom brzinom i potrči u bilo kom pravcu.

Ime mu je Piter Čanselor, a izraz na njegovom licu bio je ukočen baš kao i položaj tela na stolici. Oči su mu besno sevale.

U spoljašnjoj kancelariji sedela je sredovečna sekretarica, tankih i bezbojnih usana koje je neprestano čvrsto stiskala, prosede kose upletena u punđu nalik na izbledelu kacigu boje peska. Ona je bila pretorijanska garda, verni pas čuvar koji štiti svetište čoveka s druge strane hrastovih vrata, iza njenog radnog stola.

Čanselor je bacio pogled na ručni sat; sekretarica ga je pogledala s neodobravanjem. U toj kancelariji nije bilo mesta bilo kakvom iskazivanju nestrpljenja; svako bi trebalo da bude počastvovan i samim prijemom.

Petnaest do šest; sve ostale kancelarije već su prazne. Mali studentski grad Univerziteta Park Forest na američkom Srednjem zapadu spremao se za još

Robert Ladlam

jedno veče u kasno proleće, a atmosferu umerenog pijančenja pojačavalo je uzbuđenje zbog neposredne blizine svečane dodele diploma.

Park Forest nastojao je da ostane izvan nemira koji su zahvatili studentski grad. U okeanu vreve i gungule, univerzitet je bio spokojni peščani sprud. Izolovan, bogat, u miru sa sobom, u suštini bez ičega što je narušavalo kolotečinu. Ali i bez neke naročite intelektualne blistavosti.

Upravo je taj fundamentalni nemar prema spoljašnjem svetu, bar se tako govorilo, dovela Manra Sinklera iza hrastovih vrata na Park Forestu. On je tražio nepristupačnost, ako ne i potpunu anonimnost, što, naravno, na univerzitetu niko ne bi mogao da mu obezbedi. Tokom Ruzveltovog i Trumanovog mandata bio je zamenik državnog sekretara Stejt dipartmenta, a za vreme Ajzenhauera, Kenedija i Džonsona vanredni i opunomoćeni ambasador. Leteo je uzduž i popreko zemljine kugle s otvorenim portfeljom, donoseći sa sobom zabrinutost svog predsednika i ličnu stručnost u svetska nestabilna područja. To što je odabrao da provede prolećni semestar na Univerzitetu Park Forest, kao gostujući profesor iz vlade – istovremeno koristeći to vreme da sredi građu koja će sačinjavati osnovu njegovih memoara – predstavljalo je puč koji je prosto obezbedio članove uprave tog, doduše, ne mnogo važnog univerziteta, ali zato veoma bogatog. Progutali su sopstvenu nevericu i garantovali mu izolaciju, koju na Kembridžu, Nju Hejvenu ili Berkliju nikad ne bi mogao da dobije.

Bar je on to tako obrazložio.

A Piter Čanselor razmišljao je o istaknutim momentima Sinklerove životne priče kako bi skrenuo misli sa sopstvene. Ali ne sasvim. Trenutno, istaknuti momenti Piterovog života bili su toliko obeshrabrujući da su izgledali nadrealni. Izgubio je dvadeset četiri meseca, jednostavno su bačena u akademski zaborav. Dve godine života!

Komisija Univerziteta Park Forest glasala je i odbila njegovu doktorsku tezu sa osam prema jedan. Taj usamljeni disidentni glas pripadao je, prirodno, njegovom mentoru i bio bez ikakvog uticaja na ostale. Čanselora su optužili za površnost, raskalašno zanemarivanje istorijskih činjenica, aljkavo istraživanje i, na kraju, za neodgovorno podmetanje rekla-kazala umesto dokazivih i proverljivih činjenica. Njihovo mišljenje nije bilo nimalo dvosmisleno ili bar malo ublaženo. Čanselor nije uspeo; nije postojala ni mogućnost ulaganja žalbe, tako da je njegov neuspeh bio potpun.

S visine svoga ushićenja potonuo je u duboku depresiju. Šest nedelja ranije, časopis Univerziteta Džordžtaun – *Forin servis žurnal*, pristao je da objavi četrnaest odlomaka iz njegove doktorske teze, ukupno nekih tridesetak stranica. Njegov mentor uspeo je toliko da izdejstvuje, poslavši primerak teze prijateljima u Džordžtaunu, koji su disertaciju ocenili istovremeno i kao prosvetljujuću i

Huverova slagalica

kao zastrašujuću. *Forin servis* bio je na ravnoj nozi sa časopisom *Forin afers*, a njegovi čitaoci neki od najuticajnijih ljudi u državi. Nešto je nužno moralo da se desi; neko je morao nešto da mu ponudi.

Međutim, urednici su postavili i jedan uslov: zbog prirode teze, sticanje doktorskog zvanja bio je obavezan uslov pre nego što objave rukopis.

Sada, dabome, i objavljivanje tih delova disertacije nije dolazilo u obzir.

Naslov Čanselorove doktorske disertacije glasio je *Izvori globalnog sukoba*. Za globalni sukob uzeo je Drugi svetski rat, a njegovi izvori bili su svedočenja ljudi i ponašanje sila koje su se sudarile tokom katastrofalnih godina između 1926. i 1939. Objašnjenje članovima Komisije za istoriju da je teza samo interpretativna analiza, a ne pravni dokument, nije pomoglo. Čanselor je počinio smrtni greh: istorijskim ličnostima pripisao je izmišljene dijaloge. Takve buda-laštine bile su neprihvatljive akademikima na Univerzitetu Park Forest.

Međutim, Piter je znao da je njegova teza u očima komisije imala još jednu, mnogo ozbiljniju manu. Napisao ju je celu vrlo emotivno, s besom, a besu i emocijama nema mesta u doktorskim disertacijama.

Teza da su finansijski džinovi pasivno stajali i gledali kako čopor psihopata preoblikuje postvajmarsku Nemačku bila je smešna. Jednako smešna kao što je bila i očigledno neistinita. Multinacionalne korporacije nisu mogle dovoljno brzo da nahrane nacistički vučji čopor; kako je čopor rastao, tako su apetiti tržišta postajali sve veći i nezajažljiviji.

Ciljeve i metode nemačkog vučjeg čopora niko, vrlo prigodno, *nije prime-tio*, u svetlu interesa jačajuće privrede. Neprimećeni đavola! Svi su ih tolerisali, a naposljetku i *prihvatili*, zajedno s grafikonima ostvarenog profita, na kojima su se linije munjevito dizale. Finansijski moćnici izdali su bolesnoj nacističkoj Nemačkoj lekarsko uverenje o zdravlju, a u istom džaku s kolosima međunarodnih finansija, koji su neprekidno hranili orla Vermahta, nalazio se i pozamašan broj vrlo uvažanih industrijalaca iz Amerike.

U tome je i bio glavni problem teze. Čanselor nije mogao konkretno da ime-nuje te korporacije zato što nije imao čvrste dokaze. Ljudi koji su mu pružili informacije, i odveli ga do drugih izvora, nisu mu dozvolili da navede imena. Uglavnom su bili uplašeni i umorni starci, koji su živeli od vladinih i kompa-nijskih penzija. Šta god da se dogodilo u prošlosti, leži u prošlosti; nisu hteli da rizikuju da izgube darežljivost svojih dobrotvora. Ukoliko Piter pokuša da u javnost iznese njihove privatne razgovore, oni će ih, svakako, poreći. Ništa jednostavnije od toga.

Ali nije jednostavno! To se zaista dogodilo! Tu priču niko nije ispričao, a Piter je izgarao od želje da je ispriča. Istina, nije želeo da uništi starce koji su prosto bili mali zupčanici u poslovnoj politici koju ni sami nisu sasvim razumeli,

Robert Ladlam

zupčanici politike koju su osmislili ljudi toliko visoko na korporativnim lestvicama da ih Piterovi sagovornici gotovo nikad nisu ni sreli uživo. Međutim, okrenuti leđa nezabeleženoj istoriji i prepustiti je zaboravu bilo je nedopustivo.

Zato je učinio jedino što je mogao: promenio je imena velikih korporacija, ali na takav način da ne ostavi mesta nikakvim sumnjama na koga se misli. Svako ko redovno čita dnevnu štampu odmah će znati ko su.

I to je bila neoprostiva greška. Postavio je provokativna pitanja koja je svega šačica ljudi želela da prizna kao legitimna. Korporacije i korporativne fondacije blagonaklono su gledale na Park Forest kad su dodeljivale donacije, jer nikad to nije bio *opasan* univerzitet. Zašto bi taj status doveli u opasnost – makar i posredno – radom jednog doktoranta?

Isuse Hriste! Dve godine! Postojale su i alternative, razume se. Mogao je svoje akreditive da prebaci na drugi univerzitet i ponovo podnese na usvajanje svoje *izvore*. Ali šta onda? Da li je sve to vredno toga da se suoči s još jednim odbijanjem? U senkama Piterovih vlastitih sumnji ležala je i svest o realnoj činjenici. Piter je bio iskren prema sebi. Naime, bio je vrlo svestan da nije napisao nikakav jedinstveni ili briljantni naučni rad. Naprosto je pronašao vremenski period u skorijoj istoriji koji ga je razjarivao zbog paralela sa sadašnjošću, koji ga je ljutio jer se ništa nije promenilo; laži od pre četrdeset godina opstajale su i dan-danas. Međutim, nije hteo tek tako da digne ruke od svega; nije mogao da odustane. Ispričaće tu priču. Nekako. Bilo kako.

Kakogod, bes nije bio zamena za kvalitetan istraživački rad. Briga za žive izvore teško da je predstavljala alternativu za objektivno ispitivanje. Piter je nevoljno morao da primi k znanju da je i stav komisije veoma validan, jer njegova disertacija jeste bila zasnovana delom na činjenicama, a delom i na ličnim pretpostavkama bez uporišta.

Dve godine! Protračene!

Sekretaričin telefon je zazujao, nije zazvonio. Zujanje ga je podsetilo na glasinu da su u ovoj kancelariji instalirane specijalne komunikacione linije kako bi ljudi iz Vašingtonu mogli da stupe u kontakt s Manrom u bilo koje doba dana ili noći. Te instalacije, kolala je priča, bile su jedino Sinklerovo odstupanje od apsolutne nepristupačnosti.

„Da, gospodine ambasadore“, reče sekretarica, „da, gospodine, poslaću ga unutra... to je savršeno u redu. Ukoliko sam vam potrebna, nije problem da ostanem.“ Očigledno mu nije bila potrebna, a Piter je stekao utisak da nije nimalo srećna zbog toga. Ha, pretorijanska garda je raspuštena. „Trebalo bi da se pojavite na dekanovom prijemu u pola sedam“, nastavila je. Usledila je kratkotrajna tišina; potom je rekla: „Da, gospodine. Telefoniraću im i preneti vaše žaljenje zbog nemogućnosti da prisustvujete. Laku noć, gospodine Sinklere.“

Huverova slagalica

Pogledala je u Čanselora. „Sada možete da uđete“, kazala je sa ispitivačkim izrazom u očima.

„Hvala vam.“ Piter je ustao s neudobne stolice ravnog naslona. „Ni ja ne znam zašto sam ovde“, kazao je.

U kancelariji, s prozorima kao u katedrali i zidovima s panelima od hrastovine, Manro Sinkler ustao je od antikvarnog stola koji mu je služio kao radni sto. On je starac, pomisli Čanselor dok je prilazio desnoj ruci ispruženoj iznad stola. Izgledao je mnogo starije nego što se činilo izdaleka, dok je sigurnim koracima grabio studentskim gradom. A ovde, u ovoj kancelariji, činilo se kao da se njegovo visoko, mršavo telo i orlovska glava s belom, nekada plavom kosom, na jedvite jade drže u uspravnom položaju. Pa ipak, stajali su uspravno, kao da odbijaju da kleknu i pokore se staračkoj nemoći. Oči su mu bile krupne, ali nikakve određene boje, prodorne u postojanosti, ali ne i bez tračka humora. Tanke usne ispod negovanih sedih brkova dočekale su ga sa širokim osmehom.

„Uđite, uđite, gospodine Čanselore. Drago mi je što vas ponovo vidim.“

„Mislim da se nikada pre nismo upoznali, gospodine.“

„Svaka čast! I ne treba da mi dopustite da se izvučem s tim!“ Sinkler se nasmejao i pokazao rukom na fotelju ispred radnog stola.

„Nisam nameravao da vam protivrečim, naprosto...“ Čanselor je naglo začuťao, shvativši da će, šta god da kaže, zvučati budalasto. Seo je.

„Zašto niste?“ upitao ga je Sinkler. „Protivurečenje meni bilo bi obična sitnica prema suprotstavljanju čitavoj legiji savremenih naučnika.“

„Molim?“

„Vaša doktorska disertacija. Pročitao sam je.“

„Polaskan sam.“

„I veoma sam impresioniran.“

„Hvala vam, gospodine. Ostali nisu.“

„Da, razumem to. Čuo sam da vas je komisija odbila.“

„Da.“

„Prava šteta. U nju ste uložili mnogo napornog rada. I mnogo veoma originalnog razmišljanja.“

Ko si ti, Pitere Čanselore? Imaš li ikakvog pojma šta si uradio? Zaboravljeni ljudi izvukli su na površinu svoja sećanja i šaputali u strahu. Džordžtaun bruji od glasina – s neuglednog univerziteta na Srednjem zapadu stigao je eksplozivan dokument. Beznačajni postdiplomac iznenada je podsetio na ono čega niko ne želi da se seća. Gospodine Čanselore, Inver Bras vam ne može dozvoliti da nastavite.

Piter je uvideo da su starčeve oči istovremeno i ohrabrujuće i uzdržane. Nije imao šta da izgubi ako bude neposredan. „Nagoveštavate li da biste vi mogli da...“

Robert Ladlam

„O, ne“, oštro ga je prekinuo Sinkler, podigavši otvoreni dlan desne šake. „Ne bih ni mogao, zasta. A i da mogu, ne bih se usudio da preispitujem njihovu odluku; teško da bih na to imao pravo pošto mi se čini da je odluka zasnovana na vrlo konkretnim i obaveznim kriterijumima. Ne, neću se mešati. Ali voleo bih da vam postavim nekoliko pitanja, možda čak da vam ponudim i besplatan savet.“

Čanselor se nagnuo napred. „Kakva pitanja?“

Sinkler se zavalio u naslon fotelje. „Najpre mi recite nešto o sebi. Znatiželjan sam. Razgovarao sam s vašim mentorom, ali to su obaveštenja iz druge ruke. Vaš otac je novinar?“

Čanselor se nasmešio. „On bi rekao da je bio novinar. Ide u penziju narednog januara.“

„Vaša majka je takođe u novinarstvu, kolumnistkinja, zar ne?“

„Donekle. Članci u časopisima, kolumne u ženskim magazinima. Nekada davno pisala je i kratke priče.“

„Dakle, nemate strah od pisane reči.“

„Kako to mislite?“

„Auto-mehaničarev sin prići će masnom karburatoru s mnogo manje bojazni od baletanovog sina. Uopšteno govoreći, naravno.“

„Uopšteno govoreći, slažem se.“

„Eto.“ Sinkler je klimnuo glavom.

„Da li to hoćete da mi kažete da je moja disertacija pokvareni karburator?“

Sinkler se nasmejao. „Hajde da ne trčimo pred rudu. Magistrirali ste na novinarstvu, očigledno s namerom da i vi budete novinar.“

„Da, u svakom slučaju, s namerom da se bavim nečim u medijima. Nisam bio siguran u koju bih oblast.“

„Pa ipak, ubedili ste ovaj univerzitet da prihvati vaše doktorske studije iz istorije. Znači da ste se u međuvremenu predomislili.“

„Ne baš. U stvari, nikad nisam zaista ni odlučio.“ Piter se ponovo nasmešio, sada zbog blage posramljenosti. „Moji roditelji tvrde da sam postao profesionalni student. Nije da im to naročito smeta. Stipendija je pokrila magistarske studije, a odslužio sam vojni rok u Vijetnamu, tako da i troškove mog boravka ovde pokriva država. Povremeno se bavim i podučavanjem. Da vam pravo kažem, imam skoro trideset godina i još nisam siguran čime želim da se bavim u životu. Ipak, pretpostavljam da danas to i nije toliko retka pojava.“

„Reklo bi se da vaš naučni rad ukazuje na ljubav prema akademskom životu.“

„Ako nekad i jeste, više nije tako.“

Sinkler ga je pogledao. „Kažite mi nešto više o samoj disertaciji. Umesto zastrašujućih zaključaka, u njoj iznosite samo zapanjujuće insinucije. U suštini, optužujete veliki broj lidera slobodnog sveta – i njihove institucije – da su

Huverova slagalica

namerno zažmurili na pretnju koju je pre četrdeset godina predstavljao Hitler, odnosno, još gore, za direktno i indirektno finansiranje Trećeg rajha.“

„Ali ne iz ideoloških razloga, već čisto zarad finansijskog čara.“

„Između Scile i Haribde?“

„Neka je i tako. Upravo sada, danas, sve se ponavlja...“

„Uprkos mišljenju komisije“, prekinuo ga je tiho Sinkler, „sigurno ste obavili pozamašan istraživački rad. Smem li da upitam u kojem obimu?“

Šta vas je pokrenulo? To je ono što moramo da saznamo jer znamo da nećete odustati. Jesu li vas usmerili ljudi koji nakon svih ovih godina traže osvetu? Ili je posredi puka slučajnost – što je kudikamo gore – koja je potpalila vaš bes? Mi možemo da kontrolišemo izvore; možemo da ih zabranimo, da pokažemo da su lažni. Ne možemo da kontrolišemo slučajnosti. Ili izliv besa rođen iz slučajnosti. Ali vi ne smete da nastavite, gospodine Čanselore. Moramo da pronađemo način da vas zaustavimo.

Čanselor je zastao; pitanje ostarelog diplomate bilo je neočekivano. „Istraživanje? Mnogo veće i opširnije nego što komisija pretpostavlja, a opet, mnogo manje nego što je potrebno za dokazivanje određenih zaključaka koje sam izneo. To je najiskrenije što mogu da vam kažem.“

„Iskreno. Hoćete li da mi ispričate detalje? Naime, vidim da postoji veoma malo konkretno navedenih izvora.“

Piter se odjednom osetio nelagodno. Počelo je kao diskusija, a pretvaralo se u isleđivanje. „Zašto je to bitno? Postoji vrlo malo navedenih izvora zato što su tako zahtevali ljudi s kojima sam razgovarao.“

„Onda poštuju njihove želje, svakako. Nemojte upotrebljavati imena.“ Starac se nasmešio; posedovao je izuzetan šarm.

Nisu nam potrebna imena. Imena mogu lako da se otkriju nakon što se razaznaju oblasti. No, bilo bi bolje ne tragati za imenima, inače će šaputanja ponovo početi. Postoji mnogo bolji način.

„U redu. Intervjuisao sam ljude koji su između 1923. i 1939. godine radili u vladi – uglavnom u Stejt dipartmentu – kao i u industriji i bankarstvu. Takođe sam razgovarao s otprilike pola tuceta bivših činovnika povezanih s Ratnim koledžom i obaveštajnom zajednicom. Nijedan od njih, gospodine Sinkler, ni jedan jedini nije mi dopustio da upotrebim ime.“

„Oni su vam obezbedili toliki materijal?“

„Iskreno, nisu. Veliki deo izvukao sam iz onoga o čemu nisu želeli da govore. Izletele bi im neobične fraze i usputne primedbe, koje su često bile *non*

Robert Ladlam

*sequitur**, ali su jednako često bile vrlo primenljive. Oni su danas starci i svi, odnosno skoro svi, u penziji. Misli su im lutale, baš kao i sećanja. Pomalo su tužna zbirka; oni su...“ Čanselor je začutao. Nije bio siguran kako da nastavi.

Sinkler jeste. „Sve u svemu, oni su ogorčeni niži službenici i birokrate koji žive na nedovoljnim državnim penzijama. Takvi uslovi života često stvaraju gnevna i izvitoperena sećanja.“

„Mislim da to nije pošteno. Ono što sam saznao, ono što sam napisao, jeste istina. To je i glavni razlog zbog kojeg svako ko pročita moju tezu odmah zna o kojim kompanijama je reč i kako su funkcionisale.“

Sinkler je prešao preko njegove izjave kao da je nije ni čuo. „Kako ste pronašli te ljude? Šta vas je odvelo do njih? Kako ste ugovorili sastanke s njima?“

„Moj otac me je uputio na nekolicinu, a preko njih sam došao do ostalih. Kao neka vrsta prirodne progresije; ljudi se sećaju drugih ljudi.“

„Vaš otac?“

„Početkom pedesetih radio je u Vašingtonu kao dopisnik za *Skrips-Hauard*...“

„Da.“ Sinkler ga je tiho prekinuo. „Dakle, zahvaljujući njemu, dobili ste početni spisak.“

„Da. Imena desetak osoba koje su poslovale u predratnoj Nemačkoj, i vladini predstavnici, ali i iz privatnog sektora. Kao što rekoh, oni su me uputili ka ostalima. Naravno, pročitao sam i sve što su napisali Trevor-Roper i Širer i ostali branioci Nemačke. To je sve dokumentovano.“

„Da li je vaš otac znao za čime ste tragali?“

„Reč *doktorat* bila mu je dovoljna.“ Čanselor se nacerio. „On je bio prinuđen da napusti studije nakon godinu i po dana i da se zaposli. Novca je imao vrlo malo.“

„Onda da kažemo to ovako: Da li zna šta ste pronašli? Odnosno, ono što mislite da ste pronašli.“

„Ne, zaista. Znao sam da će moji roditelji svakako pročitati tezu kad bude gotova. A sad ne znam hoće li želeći uopšte da je pogledaju; ovo će biti strašan udarac na domaćem terenu.“ Piter se slabašno nasmešio. „Omatoreli večiti student upropastio je životnu priliku i ostao bez perspektive.“

„Mislio sam da ste malopre kazali da ste profesionalni student“, ispravio ga je diplomata.

„Ima li razlike?“

* Lat. *non sequitur* (ne sledi) koristi se za logički skok u izlaganju, gde se iznosi zaključak koji nije utemeljen i ne može se temeljiti na prethodno iznesenim činjenicama, ali se upravo predstavlja kao takav, odnosno kao zaključak izveden (koji sledi) baš iz tih činjenica, a u stvari ne sledi. (Prim. lekt.)

Huverova slagalica

„Mislim da ima, u pristupu.“ Sinkler se ćutke nagnuo napred, fiksirajući krupne oči na Piterove. „Voleo bih da mi dozvolite slobodu da sumiram trenutnu situaciju, onako kako je ja vidim.“

„Samo izvolite.“

„U osnovi, posedujete materijal za savršeno validnu teorijsku analizu. Tumačenja istorije, od onih indoktriniranih pa sve do revizionističkih, predstavljaju beskrajne predmete rasprava i istraživanja. Da li se slažete sa mnom?“

„Naravno.“

„Da, naravno, ne biste ni odabrali tu temu da se ne slažete.“ Sinkler je gledao kroz prozor dok je govorio. „Međutim, neortodoksno tumačenje događaja, naročito onih iz novije istorije, zasnovano isključivo na pisanim dokumentima drugih, teško da može da opravda tu neortodoksnost, zar ne? Hoću da kažem, istoričari bi sigurno odavno zarili kandže u taj materijal da su mislili kako tu ima materijala za izgradnju čvrste teze. Ali njega nema pa ste vi zato otišli van okvira prihvatljivih izvora i intervjuisali ogorčene starce i šačicu nezadovoljnih bivših obaveštajaca i odatle izvukli neke zaključke.“

„Da, ali...“

„Da, baš *ali*“, prekinu ga Sinkler, okrenuvši glavu od prozora. „I po vašem vlastitom priznanju, ti zaključci često su zasnovani na usputnim primedbama i *non sequitur* opaskama, i to izvora koji izričito zahtevaju da ostanu anonimni. Takođe po vašim rečima, istraživanje nije bilo dovoljno da opravda pojedine iznesene zaključke.“

„Ali jeste. Zaključci jesu opravdani.“

„Ali ih niko nikada neće prihvatiti. Nijedan priznati autoritet, ni akademski, ni sudski, i to s punim pravom – izvinite što to tako kažem, ali to je realnost.“

„U tom slučaju grešite, gospodine Sinklere, zato što ja jesam u pravu. Baš me briga koliko će komisija reći da nisam. Činjenice su tu, i to tik ispod površine, ali niko ne želi da govori o njima. Čak ni danas, četrdeset godina kasnije. I to zato što se sve iznova dešava! Šačica kompanija zarađuje milione širom čitavog sveta tako što podržava militantne vlade, nazivajući ih našim *prijateljima*, našom *prvom linijom odbrane*, a oči su im na grafikonima profita; to je jedino za šta mare... u redu, možda ne mogu da pribavim potrebnu dokumentaciju, ali neću baciti u vodu dve godine rada. Neću prestati samo zato što mi komisija kaže da sam akademski neprihvatljiv. Izvinite, ali to je neprihvatljivo.“

A to je upravo ono što smo morali da saznamo. Da li bi posle svega digao ruke kako bi smanjio gubitke? Drugi su mislili da bi, ali ja nisam. Znaš da si u pravu, a to je preveliko iskušenje za mladu osobu. A sada moramo da te učinimo nemoćnim.

Robert Ladlam

Sinkler je pogledao nadole u Pitera i zadržao oči na njegovim. „Naravno, međutim, nalaziš se u pogrešnoj areni. Tražio si prihvatanje od pogrešnih osoba. Potraži ga na nekom drugom mestu. Tamo gde stvari poput istine i dokumentacije nisu važne.“

„Ne razumem.“

„Vaša disertacija prepuna je pojedinih prilično izvrsno izgrađenih fikcija. Zašto se ne usredsredite na to?“

„Molim?“

„Beletristika. Napišite roman. Nikoga nije briga da li je roman činjenično tačan, niti da li poseduje istorijsku verodostojnost. To u književnosti nije važno.“ Sinkler je seo, još jednom se nagnuo napred, pogleda usredsređenog na Čanselora. „Napišite roman. Možda će vas i dalje ignorisati, ali barem postoji kakva-takva šansa da će vas neko čuti. Nema smisla da nastavite trenutnim kursom. Proćerđaćete u uzaludnoj borbi još godinu, ili dve, možda i tri. A naposletku, zbog čega? Zato odmah napišite roman. Pretočite gnev u njega, a zatim nastavite sa svojim životom.“

Piter je buljio u diplomatu; ostao je bez reči, nesiguran u vlastite misli, tako da je samo ponovio reč: „Roman?“

„Da. Mislim da se sada vraćamo nazad na onaj pokvareni karburator, premda je ta metafora pomalo neprilična.“ Sinkler se zavalio u naslon fotelje. „Složili smo se da se ne plašite pisane reči; najveći deo života gledali ste kako se prazne stranice papira ispunjavaju rečima. Sad možete ovo što ste već napisali da popravite drugačijim rečima, i drugim pristupom koji automatski eliminiše nužnost akademskog odobravanja.“

Piter je tiho uzdahnuo; nekoliko trenutaka zadržavao je dah u grudima, zaprepašćen Sinklerovom analizom. „Roman? To mi nikada nije palo na pamet...“

„Usuđujem se reći da vam je sigurno palo na pamet, iako možda samo podsvesno“, upao mu je diplomata u reč. „Niste oklevali da izmislite istorijske akcije, i reakcije, kad god vam je to pogodovalo. A i sam bog zna da imate sve potrebne sastojke za fascinantnu priču. Prilično nategnutu, po mome mišljenju, ali ne bez određenih vrlina za nedeljno popodne u visećoj mreži. Popravite karburator i stavite ga na drugi motor; možda je manje snažan, ali je zato miran i u vožnji se prosto uživa. A možda će neko, ko pročita roman, čuti onu konačnu i najvažniju poruku – onu istorijsku istinu. U ovoj areni neće. Niti bi, istini za volju, trebalo.“

„Roman? Neka sam proklet!“

Manro Sinkler se nasmešio. Oči su mu bile čudnovato uzdržane.

* * *

Huverova slagalica

Kasno po podne sunce je zašlo za horizont; duge senke raširile su se po travnjacima. Sinkler je stajao pored prozora i gledao napolje u atrijum. U spokojstvu prizora postojala je izvesna arogancija; nije mu bilo mesto u svetu toliko ogrizlom u metež.

Sada je mogao da napusti Park Forest. Njegov posao bio je završen; pažljivo pripremljeni rasplet nije bio savršen, ali bio je dovoljan za taj dan.

Dovoljan do granice obmane.

Bacio je pogled na ručni sat. Prošao je sat otkako je zbunjeni Čanselor otišao iz njegove kancelarije. Diplomata se vratio natrag do stola, seo, a zatim podigao slušalicu telefona. Okrenuo je pozivni broj 202, a onda pritisnuo dodatnih sedam brojeva. Nekoliko trenutaka kasnije začula su se dva škljocaja, za kojima je usledilo pištanje. Za bilo koga, osim za one svesne šifre, ti zvuci naprosto bi predstavljali smetnje na vezi.

Sinkler je potom okrenuo još pet brojeva. Rezultat je bio jedan jedini škljocaj, nakon čega se javio muški glas.

„Inver Bras. Snimamo razgovor.“ U glasu se čulo ravno A bostonskog izgovora, ali ritam govora bio je srednjoevropski.

„Ovde Bravo. Spojite me s Genezom.“

„Geneza je u Engleskoj. Tamo je već prošla ponoć.“

„Plašim se da trenutno ne mogu imati obzira prema tome. Možete li me povezati? Postoji li tamo sterilna lokacija?“

„Ukoliko je Geneza još u ambasadi, onda postoji, Bravo. U suprotnom, onda Dorčester, a tamo nema nikakvih garancija.“

„Pokušajte s ambasadom, molim vas.“

Telefonska linija utihnula je dok je službenik na telefonskoj centrali Inver Brasa preusmeravao poziv. Tri minuta kasnije začuo se drugi glas; bio je kristalno jasan, bez distorzije, kao da se njegov vlasnik nalazi malo dalje niz ulicu, a ne 6.400 kilometara dalje. Glas je bio odsečan, uzrujan, ali ne bez poštovanja. Ili određenog stepena straha.

„Ovde Geneza. Upravo sam krenuo napolje. Šta se desilo?“

„Gotovo je.“

„Hvala nebesima!“

„Disertacija je odbijena. Komisiji sam jasno stavio do znanja, u četiri oka razume se, da je posredi radikalna koještarija. Postali bi predmet poruge univerzitetske zajednice. Osetljivi su, a i treba da budu, s obzirom na to da su mediokriteti.“

„Zadovoljan sam.“ Usledila je pauza iz Londona. „Kako je reagovao?“

„Kao što sam i očekivao. U pravu je, i svestan je toga; shodno tome, oseća se osujećeno. Nije nameravao da se zaustavi.“

Robert Ladlam

„A sada?“

„Verujem da hoće. Ideja mu je čvrsto usađena. Ako se ukaže potreba, posredno ću ga pratiti i pomoći mu da stupi u kontakt s ljudima u izdavaštvu. Ali možda neću morati. Maštovit je, a pritom je njegov gnev iskren.“

„Uveren si da je to najbolji način?“

„Svakako. Druga alternativa jeste da nastavi sa istraživanjem i izvuče na površinu uspravna sporna pitanja. Ne bih voleo da se to dogodi na Kembridžu ili Berkliju. A ti?“

„Ne. A možda nikoga neće zanimati ono što bude pisao, bar ne dovoljno da ga bilo ko objavi. Pretpostavljam da bismo mogli da se postaramo da se to ne desi.“

Sinklerove oči se nakratko suziše. „Savetujem da se dalje ne mešamo. Time bismo ga samo dodatno frustrirali i možda pogurali da se vrati nazad. Pustimo da stvari teku prirodnim tokom. Ako svoju tezu uspe da pretvori u roman, najbolje čemu može da se nada jeste mali tiraž pisca početnika. Kazaće ono što mora da kaže, a ispostaviće se da je posredi nedosledna i neubedljiva fabula, sa uobičajenim odricanjem bilo kakve sličnosti sa živim ili mrtvim osobama. Naše mešanje moglo bi da izazove kontrapitanja i neželjeni publicitet, a to nam nije u interesu.“

„U pravu si, naravno“, reče čovek u Londonu. „S druge strane, obično i jesi, Bravo.“

„Hvala ti. Zbogom, Genezo. Za nekoliko dana odlazim odavde.“

„Kuda ideš?“

„Nisam siguran. Možda nazad u Vermont. Možda negde daleko. Ne dopada mi se ono što vidim na nacionalnom pejzažu.“

„Što predstavlja dodatan razlog da ostanemo u kontaktu“, reče glas iz Londona.

„Možda. No, s druge strane, možda sam prestar.“

„Ne možeš tek tako da nestaneš. Znaš to, zar ne?“

„Naravno. Laku noć, Genezo.“

Sinkler je spustio slušalicu ne sačekavši odgovor čoveka iz Londona. Naprosto više nije želeo da čuje ni reč o tome.

Preplavilo ga je osećanje gađenja; ovo nije bio prvi put da ovo radi, a svakako neće biti ni poslednji. Uloga Inver Brasa bila je da donosi odluke koje niko drugi ne može da donese, da štiti ljude i institucije od moralnih optužbi rođenih iz neopreznosti. Ono što je bilo ispravno pre četrdeset godina, danas predstavlja anatemu.

Uplašeni ljudi šapotali su drugim uplašenim ljudima kako Piter Čanselor mora biti zaustavljen. Bilo je pogrešno što taj kandidat za doktorsko zvanje

Huverova slagalica

postavlja pitanja koja četrdeset godina kasnije više ne bi trebalo da budu važna. Vremena su se promenila, a okolnosti su potpuno različite.

Pa ipak, postojala su određena siva područja. Odgovornost nije bila ograničena doktrina. Naposljetku, svi su bili odgovorni, a Inver Bras nije bio izuzetak. Prema tome, Piteru Čanseloru morala se pružiti prilika da dà oduška svom gnevu, i to na takav način koji će ga sačuvati posledica. Ili katastrofe.

Sinkler je ustao od stola i pogledao hartije naslagane na radnoj površini. U toku proteklih nedelja, uklonio je najveći deo ličnih predmeta. Sada je u kancelariji postojalo vrlo malo njega; a tako i treba da bude.

Sutra će otići odavde.

Prišao je vratima. Mahinalno se mašio rukom za prekidač za svetlo, a zatim je shvatio da nije uključeno. Stajao je, šetkao, sedeo i razmišljao u polumraku.

RECENZIJJE KNJIGA, NJUJORK TAJMS

10. MAJ 1969, STR. 3

„Rajhstag!“ je od prve strane zapanjujuće perceptivna, mučna i prosto neverovatna knjiga. Prvi roman Pitera Čanselora navodi nas da poverujemo kako je Nacističku partiju u povelju finansirao ništa manje nego kartel međunarodnih bankara i industrijalaca – i to američkih, britanskih i francuskih – očevidno sa zelenim svetlom, premda prećutnim, svojih vlada. Čanselor nas prosto tera da mu poverujemo dok čitamo. Njegovo pripovedanje ostavlja bez daha, a likovi iskaču sa stranica s nekom vrstom sirove snage koja osvetljava vrline i mane na način koji bi disciplinovanije pisanje moglo samo da pokvari. Gospodin Čanselor priču pripoveda razjareno i pomalo melodramatično, ali, bez obzira na to, ona je čudesno štivo. A naposljetku, ne možete a da se ne zapitate: Da li je sve to zaista tako i bilo...

SVET KNJIGE, VAŠINGTON POST

22. APRIL 1970, STR. 3

Čanselor nam u romanu „Sarajevo!“ predstavlja avgustovsko zveckanje oružjem na isti način na koji je prošle godine dočarao i Firerov Blickrig.

Sile, koje su se sudarile u julsjoj krizi 1914. godine, čemu je prethodio atentat Gavriila Principa na nadvojvodu Ferdinanda u junu, gospodin Čanselor je izdvojio, preuredio i preoblikovao u munjevituu akciju iz koje

Robert Ladlam

niko ne izlazi s anđeoskim oreolom i na svakoj strani na kraju trijumfuje zlo. Od prve do poslednje strane, glavni junak, britanski špijun koji se ubacuje u srpskohrvatsku tajnu organizaciju s melodramatičnim imenom *Jedinstvo smrti*^{*}, ljušti sloj po sloj obmana koje šire provokatori Rajhstaga, Forin ofisa i Veće deputata, i otkriva marionete čiji konci vode do finansijskih interesa svih umešanih strana.

Kao što je slučaj s toliko drugih stvari, te uznemirujuće podudarnosti sa istorijom, o kojima se dosad retko kad govorilo, samo se nižu jedna za drugom.

Gospodin Čanselor poseduje kapacitet za osmišljavanje veoma složених teorija zavera na globalnom nivou, i to na fascinantan način, s visokim nivoom uverljivosti. „Sarajevo!“ će nesumnjivo požnjeti još veći uspeh od romana „Rajhstag!“, njegovog prethodnog ostvarenja.

DNEVNI PRIKAZI KNJIGA, LOS ANĐELES TAJMS

4. APRIL 1971, STR. 20

„Protivudar!“ je definitivno najbolji Čanselorov roman do sada iako je, iz meni nerazumljivog razloga, vijugavi zaplet zasnovan na velikoj grešci u istraživanju, što od ovog pisca nisam očekivao. Naime, roman se bavi Cijinom tajnom operacijom, kojom zavodi strahovladu u studentskom gradu jednog malog univerziteta u Novoj Engleskoj. Gospodin Čanselor trebalo bi da zna da je poveljom iz 1947. godine Ciji izričito zabranjeno bilo kakvo delovanje na domaćem tlu.

Ako tu zamerku ostavimo po strani, „Protivudar!“ je zaista fenomenalan roman. Čanselorove dosadašnje knjige pokazale su da je on pisac koji ume da ispriča priču takvom brzinom da čitalac ne može da stigne dovoljno brzo da okreće stranice, ali sad je likovima dodao i dubinu karaktera, kakvu ranije nisu imali.

Čanselorovo opsežno poznavanje sveta kontrašpijunaže, sudeći po onima koji bi trebalo to da znaju, pogađa posred srede, bez obzira na ovaj propust u vezi sa Cijom.

* Čuvena Crna ruka osnovana je 1911. sa zvaničnim imenom Ujedinjenje ili smrt (engl. *Unity or Death*). Ovde je namerno, dočaravajući postupak koji je Piter Čanselor praktikovao u doktoratu i kasnije u romanima, odnosno izmenu pravih imena ali tako da odmah svima budu očigledna, preslovljava u *Unity of death*, odnosno u *Jedinstvo smrti*. (Prim. prev.)